

Les aportacions d'Antoni M. Badia i Margarit a la lingüística històrica i a la història de la llengua

No es poden comentar les contribucions d'Antoni M. Badia i Margarit a la lingüística històrica i a la història de la llengua catalana al marge del conjunt de la seua obra i del context històric en què es va produir. En examinar tota la seua vasta bibliografia, la primera cosa que ens sobta és que va tocar pràcticament totes les matèries relacionades amb la filologia catalana. En no pocs vessants, com l'estructuralisme i la sociolingüística, va ser un dels capdavanters a l'àmbit català. La segona observació és que s'inicià amb estudis d'història interna de la llengua i que acabà preferint els d'història externa. El canvi d'orientació tingué molt a veure amb un cert aflujament de la censura franquista a partir dels anys seixanta i amb la convicció que, amb els estudis sobre l'evolució de la comunitat lingüística catalana, podria contribuir millor a la reconstrucció nacional del país en un context polític advers. La tercera observació és que la disciplina que va conrear amb més intensitat i amb més passió va ser la història externa de la llengua, potser perquè afavoria el debat i contribuïa així amb més eficàcia al progrés del coneixement.

Ben mirat, Badia sempre buscà contrastar les seues recerques amb les d'altres estudiosos interessats per la mateixa temàtica: unes vegades perquè no se sentia prou segur en les seues formulacions; unes altres vegades perquè se sentia tan convençut de les seues troballes que aspirava que altri en compartís l'alegria que li proporcionava el fet de publicar-les i assentís en els seus plantejaments. Badia sempre es mostrà atent a la recepció dels seus estudis, de manera que és d'un gran interès conèixer la percepció que en tenia. En Badia és molt difícil dissociar el científic i l'home. En una ocasió va parlar de «ciència i passió en la lingüística catalana». En realitat, estava aplicant aquest binomi a la seua pròpia biografia intel·lectual.

En el gènere dels homenatges solen abundar les efusions apològètiques, que poden distorsionar la imatge real de l'homenatjat. El meu propòsit ara i ací, a l'ho-

ra de valorar les contribucions de Badia a la lingüística històrica i a la història de la llengua, és presentar-lo tal com era: un filòleg honest, en diàleg amb la comunitat científica, que proposa i rectifica, i alhora un filòleg compromès amb la nostra llengua, que no dubta a consagrar bona part del seu temps a vindicar-ne la normalitat cultural i política i a servir-la des de perspectives molt diverses i a tots els indrets de l'àmbit lingüístic català. Badia estigué sempre atent a les novetats que es produïen en l'àmbit de la filologia i de la cultura catalana en general. Ho podem observar fins i tot en una qüestió tan relativament irrellevant com adoptar el nom de «Països Catalans», que llegim al títol de *Llengua i cultura als Països Catalans* (1964), l'endemà que Joan Fuster l'hagués difós a *Nosaltres els valencians* (1962). Aparentment, podríem deduir que, en abordar els temes més candents del moment, l'hauria guiat una voluntat de lluïment. Però, coneixent el personatge, sabem que el guiaven sobretot una inspiració patriòtica, una actitud de servei, el desig de contribuir a fer de la cultura catalana una opció capdavantera. I, en suscitar debats, l'animava una voluntat de diàleg, de cercar punts de trobada amb el contraopinant. Per això, si no advertia una actitud receptiva en aquest, li costava d'acceptar la discrepància, però al final del debat acabava reconeixent la utilitat d'altres punts de vista. Tot això, que tan bé es reflecteix en el seu discurs «Elogi de l'error. Confessions d'un filòleg octogenari» (2004a), és el Badia real, el Badia exemplar, el Badia estimat. I això és el que miraré de destacar en la seua trajectòria d'historiador de la llengua interna i externa, bé que limitant-me a les realitzacions més ambiciosos.

Si Badia es va dedicar inicialment a la lingüística històrica amb temes d'abast hispànic, l'explicació és ben fàcil: la història interna de la llengua era vista, en els anys de la postguerra, com una disciplina ideològicament innòcua; era també el camp de treball preferit pels grans mestres de la filologia espanyola Ramón Menéndez Pidal i Dámaso Alonso, amb qui el nostre filòleg contactà perquè li dirigís la tesi doctoral; finalment, era l'opció que millor podria facilitar-li l'accés a la càtedra de gramàtica històrica espanyola de la Universitat de Barcelona i garantir-se així unes petites parcel·les de temps i de llibertat per a treballar pel català.

El primer fruit assaonat d'aquella dedicació primerenca va ser la *Gramàtica històrica catalana* (1951). L'exhaustivitat amb què hi va abordar la fonètica i la morfologia i els buits bibliogràfics en sintaxi, la formació de mots i la semasiologia poden explicar que hagués deixat per al futur una segona part consagrada a aquestes darreres matèries (Sanchis, 1953, p. 260). Altrament, el mateix Badia confessà que la magnitud de l'empresa el desbordava. En prologar la versió catalana (1981), es lamentà de no haver-la corregida, actualitzada i completada. El treball, concebut per a la consulta dels estudiosos catalans i no catalans i presentat com una sistematització dels coneixements que se'n tenia, ja posava en evidència algunes de les grans virtuts de Badia: bona estructuració i ordenació dels materials, presenta-

ció formal impecable, redacció didàctica, bibliografia quasi exhaustiva. En la caracterització del català, Badia ja suggereix la imatge del català com a llengua pont entre les llengües hispàniques i les gàl·liques.¹ L'exposició de la fonètica i de la morfologia és minuciosa i molt ben articulada. Hi destaca el tractament del nom i del pronom. En conjunt, doncs, és una aportació ben positiva i, sobretot, una visió global de la gramàtica històrica del català que es trobava a faltar. Tanmateix, l'obra rebé una severa crítica de Joan Coromines, avui fàcilment accessible perquè la incorporà a *Lleures i converses d'un filòleg* (1971). Coromines, que reconegué l'esforç de síntesi i d'actualització esmerçat per Badia, n'atribuí els defectes en qüestions de fonètica sobretot a la influència dels enfocaments metodològics dels gramàtics espanyols i, en qüestions de morfologia, al fet d'haver-se inspirat en dades antiquades o errònies de Pierre Fouché, Heinrich Kuen i Antoni Griera.² Més enllà de les justificades objeccions de Coromines, que Badia (2004a, p. 37-38) reconegué a l'esmentat «Elogi de l'error» —«unes imperfeccions evidents»—, crec que és just valorar adequadament la dimensió científica i cívica de l'obra. Per a Badia es tractava de dotar el català d'una gramàtica històrica que fos homologable al manual que Menéndez Pidal havia dedicat al castellà i que situés el català al costat de les altres grans llengües romàniques, quan el règim franquista mirava de relegar-lo a un parlar casolà. En aquest sentit cal dir que ens trobem davant una obra ben digna per al moment en què va ser redactada i molt adequada per al públic a què anava destinada.

Una mateixa intencionalitat és la que s'adverteix en dues obres similars quasi coetànies, la *Gramàtica històrica catalana* (1952), de Francesc de Borja Moll, i la *Gramàtica valenciana* (1950), de Manuel Sanchis Guarner. Si esmente ací l'obra de Sanchis és perquè, tot i ser bàsicament una gramàtica descriptiva i alhora d'orientació normativa, conté tantes referències de filologia històrica i a la resta dels parlars catalans, que l'aproxima als manuals de Badia i de Moll. Ben mirat, totes tres obres aspiren a afirmar la individualitat del català i la seua visibilització a l'Estat espanyol i en el món de la romanística. El mateix impuls cívic que presidí la publicació quasi simultània d'aquestes tres gramàtiques és el que dugué tots tres filòlegs a proclamar, a propòsit del debat sobre la subagrupació romànica del català, que

1. Concretament, Badia (1951, p. 23-30) assenyala que «lo que pudo haber sido su filiación puramente hispánica, vino mediatizada por su posición de puente hacia las demás provincias romanas», de manera que seria «una lengua hispánica con mayoría de rasgos lingüísticos ultrapirenaicos».

2. Cal advertir que Badia no pogué comptar amb la *Gramàtica valenciana* (1950), de Manuel Sanchis Guarner, però la ressenyà (1952), presentant-la com un «bell tractat», destinat a «donar una forma científica i força definitiva a la [...] adaptació [de l'ortografia de l'IEC] al valencià». Per la seua banda, el gramàtic valencià (1953, p. 261), en la seua recensió de la *Gramàtica* de Badia, s'interrogà sobre «la licitud, y sobre todo la viabilidad, de denominar leridano al catalán occidental» i atribuí algunes errades en la informació dialectal al fet d'haver confiat poc críticament en Griera.

el català era una llengua pont entre les de filiació gal·loromànica i les de filiació hispanoromànica. Aquesta posició només es pot comprendre si tenim en compte que va ser formulada en ple franquisme, quan els representants més conspicus de la filologia castellana maldaven per provar la suposada espanyolitat genètica del català o per diluir el gal·loromanisme del català, defensat per la immensa majoria dels romanistes, en un vague contínuum lingüístic de la Romània occidental.³

Comptat i debatut, el fet és que avui, més de seixanta anys després de les gramàtiques històriques de Badia i de Moll, que en molts aspectes són complementàries, encara no disposem d'una gramàtica històrica catalana equiparable a obres tan magnes com el *Diccionari català-valencià-balear*, d'Alcover i Moll, i el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Coromines, i aquelles continuen sent els nostres referents obligats.⁴ En tot cas, sí que voldria destacar una circumstància: és a València que s'han reeditat, en versió catalana i corregides, les gramàtiques històriques de Badia i de Moll, mentre que és a Barcelona que s'ha fet la reedició crítica de la *Gramàtica valenciana*, de Sanchis Guarner. Una constatació que posa en relleu el sentit profundament unitari de l'obra filologicogramatical de Badia, Moll i Sanchis.

Un altre aspecte que posa de manifest l'interès de Badia per la lingüística històrica fou la seua atenció a la llengua d'alguns escriptors. Entre aquests sobreix Ramon Llull. Ara que commemorem el 700 aniversari de la seua mort, és una bona ocasió de destacar aquests quatre treballs: el dedicat a la presentació global de la seua llengua, fet en col·laboració amb Moll (1960), el dedicat a la caracterització dels manuscrits del *Llibre de contemplació* (1967), el dedicat a la determinació dels dialectalismes de la seua obra (1979) i el dedicat a examinar-ne els nivells d'expressió formal (1998). En aquests treballs Badia plantejà alguns problemes metodològics que han estat reiteradament objecte de debat: la necessitat de distingir entre la llengua de l'autor i la llengua dels manuscrits a l'hora de caracteritzar la llengua originària d'un escriptor i la de determinar els límits entre arcaisme i dialectalisme. En aquest darrer vessant, Badia, tot reconeixent la confluència d'ambdós conceptes

3. Badia considerà més oportú no entrar en la polèmica. En la seua ressenya a la *Gramàtica històrica* de Badia, Emilio Alarcos Llorach (1952, p. 434) es planyia que el filòleg barceloní no s'hi hagués mullat: «Nos hubiera gustado, sin embargo, una más clara decisión en las ideas del autor, que se mantienen en cierto eclecticismo». Un quart de segle després, un Germà Colón aliè en certa manera a l'entorn franquista confirmava des del punt de vista lèxic en un llibre memorable, *El léxico catalán en la Romania* (1976), el que Meyer-Lübke ja havia aclarit mig segle abans al seu *Das Katalanische* (1925): el català és bàsicament una llengua gal·loromànica; altrament, el concepte de llengua pont no serveix tipològicament, perquè qualsevol llengua situada entre altres de veïnes i genèticament germanes fa de pont entre elles.

4. L'intent més ambiciós fins ara és la *Gramàtica històrica de la llengua catalana*, de Mar Batlle, Joan Martí i Castell, Josep Moran i Joan Anton Rabella, en curs d'impressió per Publicacions de l'Abadia de Montserrat (2016).

en l'obra de Llull, s'inclinà a veure dialectalismes allà on Joan Veny (1973, p. 318) només veia arcaïsmes. Certament, a mesura que coneixem millor la llengua antiga, ens apar més evident la tendència a la territorialització de certs trets del català. En tot cas, per davall d'aquesta reiterada atenció de Badia a l'obra de Llull, presentat com a «creador de la prosa catalana», s'endevina el seu propòsit reivindicatiu del català com a llengua de cultura, a què tant va contribuir el menoret mallorquí.

A partir dels anys setanta, en què es produí el pas del franquisme a una democràcia pactada, Badia se centrà en els estudis d'història de la llengua, tot alternant-los amb iniciatives i treballs reivindicatius de la normalitat cultural dels països catalans. Conscient d'aquesta orientació professional, li vaig proposar l'any 2003, amb motiu de la seua investidura com a doctor *honoris causa* de la Universitat de València, l'edició d'un llibre que recollís les seues principals contribucions a la història de la llengua catalana. Badia va acollir la proposta amb gojosa satisfacció. El resultat va ser l'impressionant volum titulat *Moments clau de la història de la llengua catalana* (2004b). Però conscient també del seu compromís amb la llengua, li vaig proposar de recollir en un altre llibre una selecció dels seus escrits més interessants en aquest sentit, no sempre fàcils de consultar. El resultat fou que aquell mateix 2004 també apareixia a València l'*Apologia i vindicació de la llengua catalana*. Es visibilitzava així la doble i inseparable faceta de la trajectòria vital de Badia.

Els dos temes d'història de la llengua que més l'apassionaren les darreres dècades de la seua vida foren, d'una banda, l'explicació dels orígens dels dialectes catalans i, d'una altra, la dimensió filològica, sociolingüística i autorial de les *Regles d'esquivar vocables o mots grossers o pagesívols*. Del primer, el mateix Badia declarà que havia estat objecte d'estudi i de reflexió «durant més de quinze anys» abans que veiés la llum, el 1981, *La formació de la llengua catalana*. Del segon, ja abordat als anys cinquanta, ens confessà que se n'havia tornat a ocupar intensament a partir de 1987, fins que el 1999 en va publicar els resultats a *Les 'Regles de esquivar vocables' i la «qüestió de la llengua»*. I en sóc testimoni perquè vaig participar intensament en les seues classes de la Porciúncula sobre el tema. Ben mirat, la publicació d'ambdues obres va ser el punt d'arrancada d'uns debats, orals i escrits, que es van prolongar molts més anys i en què, amb altres col·legues, em vaig veure sovint implicat a requeriment seu. Val la pena que m'hi ature un poc més extensament per tal com són les dues recerques a què més esforç dedicà. També són les que més debat han provocat.

Havent-se adonat de les limitacions de l'explicació substratística de Sanchis Guarner, basada en l'actuació dels diversos substrats preromans, Badia cregué veure en el diferent tipus de romanització les causes de la fragmentació dialectal del català. El català oriental s'hauria format allà on la romanització fou més intensa i assolida; l'occidental, allà on fou menys intensa o allà on estigué mediatitzada

per l'arabització. Badia la batejà com a *teoria de la romanització*. Fou una explicació enginyosa, ben aviat objecte de serioses reserves per part de Joan Bastardas, Antoni Tovar, Enric Moreu-Rey i Joan Veny, entre d'altres.⁵ Per als que ens dediquem a la història de la llengua era un tema docent inevitable, que Badia, amb el seu llibre de 1981, havia aconseguit de fer-lo engrescador. És per això que el vaig convidar a fer un debat en una de les meues classes (1984). Pogué així escoltar altres reserves a les seues interpretacions. El resultat de tot plegat fou l'article «L'origen de la llengua catalana» (1984). Un treball ben estructurat, on Badia mirava de respondre a les objeccions que li havíem plantejat.⁶ Fou una prova més del seu tarannà dialogant.

En el ja citat discurs «Elogi de l'error», Badia (2004a, p. 41-46) reflexionà en veu alta sobre la seua teoria de la romanització. Hi reconeixia «les raons aportades per altri», regraciava de cor «els col·legues i amics que les han adduïdes», confiava poder «encara reprendre i recapitular el tema estimat», convidava nous investigadors a arredonar «una comesa que necessita d'ésser completada, matisada, afinada i millorada» i acabava confessant: «beneïts els errors que, en ésser discutits i contrarestats, fan progressar la recerca». Una actitud que l'honora.

En el mateix discurs es referí a l'altre tema d'història de la llengua que l'apassionava, el de les *Regles d'esquivar vocables*. No hi va entrar «per tal com la discussió encara s'hi està coent», però no deixà d'afirmar que, davant la seua conclusió que Pere Miquel Carbonell era l'autor de les *Regles*, «no manca qui es resisteix o s'oposa a atribuir-li'n l'autoria» (Badia, 2004a, p. 47). Tot seguit confessava que «tota recerca, vista de lluny (tal com la percebem històricament), ens apar plàcida i serena, però qui la viu de portes endins tant s'hi esplaia i en gaudeix com s'hi neguiteja i en sofreix, tot debatent-se entre l'esperança, l'encert, el dubte i l'error». Certament, Badia visqué neguitosament un debat que ell mateix havia sol·licitat en diverses ocasions. Després de tants anys de dedicació i absolutament convençut que havia pogut donar una resposta definitiva als molts interrogants que plantejgen les *Regles*, li costava d'admetre que hi hagués refractaris a assentir als seus

5. Potser Badia no n'esperava tantes, des de perspectives tan diverses i amb interlocutors tan competents, i per això arribà a presentar-les com un «memorial de greuges contra el meu assaig» (Badia, 2004a, p. 44).

6. En aquest article encara podíem llegir interpretacions com ara que uns ignots trets ibèrics s'haurien mantingut a través del llatí i de l'àrab i que, en el cas de València, haurien enllaçat amb el català que hi arriba al segle XIII, de manera que aquest «se'ls incorpora al seu torn, i esdevé "occidental" per raó d'aquests enllaços, fent, doncs, cas omís de les modalitats de la llengua dels repobladors que hi arriben» (Badia, 1984, p. 134); o també la postulació que a les Illes Balears, malgrat una desromanització tan intensa com la de València, produïda per una forta arabització, no hauria reviscolat el substrat. L'examen atent de les argumentacions de Badia em va permetre reunir les meues objeccions en un article (Ferrando, 1989), que vaig presentar al II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986).

plantejaments.⁷ Precisament és la riquesa de dades i reflexions que Badia va aportar tant en el seu llibre de 1999 com en els articles posteriors el que ens va permetre, als qui sol·lícitament vam respondre a les seues invitacions al debat (Colón, 2001; Ferrando, 2002), assentir, matisar o qüestionar els seus plantejaments. I és en aquests diàlegs, orals i escrits, on nosaltres, els seus interlocutors inicials, ens vam poder beneficiar millor dels seus estudis i de les seues reflexions.

El debat públic més important sobre les *Regles* fou el que es produí el 2004 a la Universitat de Barcelona, on s'amplià la participació a d'altres estudiosos de l'època (Veny, 2005). Badia (2005) hi va sintetitzar els arguments que avalarien l'autoria de Carbonell, la procedència de les informacions lingüístiques de les *Regles* i el paper que hi hauria tingut Jeroni Pau:

1) l'examen material del manuscrit de l'Arxiu Diocesà de Girona que conserva la còpia de les *Regles* feta per Carbonell confirmaria que, vistos el desordre del text i algunes incongruències prescriptives, el copista les hauria escrites, com a autor que n'era, «a corre cuita, tal com raja» (d'aquest examen, en digué «la perspectiva filològica»);

2) per a fer la llista de *Regles*, Carbonell s'hauria inspirat en els exemples que li fornien els trobadors i humanistes coetanis que, a Barcelona estant, maldaven per potenciar la llengua culta (perspectiva sociolingüística);

3) tanmateix, el nostre copista-autor s'hauria inspirat en la filosofia lingüística de Jeroni Pau (perspectiva historicocultural).

En el debat, Agustí Alcoberro va veure en els paral·lelismes entre algunes qüestions lingüístiques abordades en les *Cròniques d'Espanya*, del mateix Carbonell, i les que ofereixen les *Regles* un suport sòlid per a la hipòtesi autorial de Badia. Mariàngela Vilallonga, Eulàlia Duran i Albert Rossich s'inclinaren, amb matisos diversos, per una autoria col·lectiva de les *Regles*. Colón va remarcar que les dades i les preferències lèxiques valencianes de les *Regles* no s'adiuen amb els coneixements i la praxi lèxiques de Carbonell, que Bernat Fenollar «hi és un personatge essencial» i que les *Regles* revelen la variació diatòpica de la llengua al segle xv, de manera que «si d'alguna cosa estic cert, és que Carbonell no pot ésser l'autor intel·lectual de les *Regles*» (2005, p. 224). Jo vaig argüir que les contradiccions de les *Regles* en alguns criteris orientatius, la seua opció preceptiva per solucions preferentment valencianes, la rica informació diatòpica del text, que exigeix un contacte personal de l'autor amb catalanòfons de totes les procedències geogràfiques, i l'estreta col·laboració de Jeroni Pau amb Paolo Pompilio en la confecció d'una vasta enciclopèdia lèxica de les llengües romàniques permetien deduir que Carbo-

7. Concretament, Badia (2004a, p. 403) es referia a persones com Colón o com jo mateix, que «no paren d'escriure les *Regles*, cercant-hi dades que facin dubtar sobre l'atribució de correccions concretes a Carbonell».

nell «no pot ser l'autor de les *Regles*» i que n'havia de ser Jeroni Pau (Ferrando, 2005, p. 230). Colón i jo tornàvem a coincidir a descartar l'autoria de Carbonell.⁸

El debat prosseguí amb noves aportacions de Badia: a «Comiat a les *Regles de esquivar vocables* i a tots els qui s'han esforçat a escatir-ne l'autor, els continguts i la significació» (2006) agràia les visions alternatives a la seua, tot i que es mantenia en la seua posició; a «Com calcular l'àmbit geogràfic dels *vocables* en joc dins les *Regles de esquivar-los*» (2007) proposava un mètode estadístic d'anàlisi per a avaluar el component valencià de les *Regles*, i arribava a la conclusió que hi és quasi insignificant. He dit que continuà el debat, perquè hi vaig correspondre amb tres articles, en què aprofundia en el paper de Jeroni Pau i revisava el mètode d'aproximació dialectològica proposat per Badia.⁹

Colón i jo hem reunit les nostres reserves i objeccions a Badia en un llibre d'autoria compartida, *Les 'Regles d'esquivar vocables' a revisió* (2011), en què també oferim una edició de les *Regles* alternativa a la de Badia. De manera separada, tots dos hi hem coincidit en la immensa majoria de les argumentacions. Una posició que sempre hem fet compatible amb reiterades manifestacions d'admiració i de gratitud per la gran obra que ha estat el llibre de Badia de 1999. En alguns dels seus últims articles sobre el tema, Badia confessà que tenia la convicció de «perdre el temps»: no ens faria capgirar d'interpretació. Perquè, al capdavall, d'interpretació es tracta, la seua i la nostra. I tota interpretació té uns inevitables components subjectius, fruit de perspectives diferents. Així i tot, en el seu darrer article, publicat en un llibre d'homenatge a Colón, Badia (2008) manifestà, a propòsit de les seues discrepàncies amb el lexicògraf valencià, que «qui ens separa no sé si és Bernat Fenollar o Pere Miquel Carbonell, i tot fa creure que Jeroni Pau hi portarà la pau de la veritat objectiva que tots dos cerquem».¹⁰

8. La diferència entre els plantejaments de Colón i els meus és que, mentre que Colón (2005, p. 221) considera que Fenollar «hi és un personatge essencial», jo crec que el personatge essencial i autor intel·lectual de les *Regles* va ser Jeroni Pau i que el lloc on es gestaren va ser la Roma dels cenacles humanistes del temps del vicecanceller Roderic de Borja i del cardenal Joan de Borja, els superiors de Jeroni Pau en la cúria vaticana, nodrits en bona part per catalans, mallorquins i sobretot valencians.

9. Concretament, a «La gènesi romana d'una norma lingüística catalana del segle xv» (2011) situe a Roma el context humanístic que hauria fet possible la recopilació de les *Regles*; a «L'orientació diatòpica de les *Regles d'esquivar vocables*» (2011) presente les objeccions metodològiques al plantejament de Badia quant al seu càlcul per a determinar-ne el sentit diatòpic de les prescripcions, i a «Elio Antonio de Nebrija i Jeroni Pau: fortuna diversa de dos humanistes interessats pels seus respectius vulgars» (2011) compare la tasca gramatitzadora d'ambdós humanistes i explique les raons de l'èxit del primer i del fracàs del segon. Tots tres articles són reproduïts a Colón i Ferrando (2011).

10. El destacat és meu. En presentar la discrepància en oposició a pau, Badia confirmava una vegada més els sentiments que li produí el debat. En reconèixer que el paper de Pau podria haver estat prou més determinant que el que ell n'havia deduït confirmava també la seua capacitat de rectificació i la seua honestat científica («la veritat objectiva que tots dos cerquem»). Badia coincidí així amb la meua hipòtesi autorial en favor de Pau. Potser s'adonà que difícilment podrien ser de Carbonell —un

No sé si Badia finalment es convencé que fou Jeroni Pau qui degué aportar a Carbonell no sols les orientacions, sinó també les informacions de les *Regles*. Ara i ací importa ben poc. El que toca de fer és expressar-li la nostra gratitud més profunda pel magisteri que, directament o indirecta, ha exercit damunt molts de nosaltres i per l'exemple admirable que ens ha donat amb la seua dedicació constant a l'estudi de la nostra llengua. Més encara, li hem d'agrair immensament el seu compromís generós amb la causa d'una comunitat lingüística que encara ha de reivindicar el dret a viure amb plena normalitat cultural i política.

Al llarg de la meua intervenció, he posat reiteradament el nom de Badia al costat dels de Moll, Sanchis i Colón. Com diria Badia, em perdonareu que ho haja fet, sobretot en els casos de Sanchis i de Colón, però confesse que em resulta difícil dissociar els quatre noms. Tots quatre han estat els meus mestres, directes o indirectes, i amb ells he compartit moltes estones de conversa o de lectura de les seues obres. Però en aquesta ocasió difícilment puc oblidar l'atenció tan exquisida de Badia a Sanchis i a la causa de la llengua a València.¹¹ Quan Don Manuel era professor de francès a un institut d'ensenyament mitjà a València, Badia li oferí que es presentés a la càtedra de llengua i literatura catalanes que es pretenia convocar a la Universitat de Barcelona (1965); quan s'havia de discutir a Montserrat la introducció del català en la litúrgia (1965), Badia reclamà la presència i l'assessorament de Sanchis; quan es clausurà la secció valenciana del Congrés de Cultura Catalana al Puig de Santa Maria (1977), Badia hi comparegué al costat de Sanchis i de Moll en defensa de la unitat i l'oficialitat de la llengua catalana; quan Sanchis plantejà la necessitat d'homologar català i valencià en la docència universitària davant les maniobres secessionistes d'alguns influents polítics valencians (1981), trobà de seguida la connivència de l'aleshores rector Badia; quan, ja traspasat Sanchis, s'intensificaren les maniobres secessionistes (1982), Badia intervingué activament en la premsa valenciana; quan, després de la victòria socialista de 1982, es pogueren equiparar definitivament les diferents disciplines universitàries sobre llengua i literatura catalanes arreu de l'Estat espanyol, Badia hi prestà, a petició nostra, la més absoluta col·laboració (1983); quan s'inicià el projecte de vehicular en una ortografia secessionista l'adaptació valenciana dels textos litúrgics (1984), Badia no tardà a exercir la seua influència per intentar aturar-lo; quan fracassà a la Universitat de València la proposta de nomenar Joan Fuster catedràtic extraordinari

personatge de limitades llums i d'indissimulada vanitat— uns materials lexicogràfics que en gran part devia desconèixer, car, si n'hi hagués aportat una part mínima important, no hauria deixat d'afegir el seu nom entre els autors «a juí» dels quals es formulen les *Regles*. I que una informació dialectal i filològica com la de les *Regles* difícilment podria haver partit de Carbonell.

11. Me'n vaig fer ressò en la *laudatio* acadèmica amb motiu del seu doctorat *honoris causa* de la Universitat de València, que vaig titular precisament: «Antoni M. Badia, científic exemplar, mestre generós» (Badia, 2004b, p. 19-25).

de filologia catalana (1984), Badia es prestà, a petició meua —llavors, director del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València—, a facilitar-li'n l'accés nomenant-lo doctor *honoris causa* de la Universitat de Barcelona; quan es discutí la conveniència que el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana se celebrés a tots els indrets de l'àmbit lingüístic (1985), Badia en fou un dels advocats més actius; quan es discutí el projecte de signar un tractat de col·laboració lingüística entre Catalunya, València i les Illes Balears similar a l'existent entre Bèlgica i Holanda (1987), Badia intervingué directament davant les autoritats autonòmiques implicades; quan sectors de la Real Academia Española tractaren d'alterar la definició de «valencià» al *Diccionario de la lengua española* (1998), Badia hi féu valer la seua condició d'acadèmic corresponent per a intentar neutralitzar la maniobra; quan es creà l'associació cívica Amics de TV3 per a reivindicar la presència del canal principatí en territori valencià (1992), Badia acceptà de presidir-la; quan es plantejà al si de la Secció Filològica la necessitat d'elaborar unes propostes d'estàndard oral per a tot l'àmbit lingüístic (1992), Badia, llavors president de la SF, se'n féu ressò immediat; quan es realitzà l'adaptació valenciana de la *Bíblia catalana interconfessional* (1994), Badia accedí a orientar-ne el treball; quan la coalició entre el PP i Unió Valenciana accedí al Govern de la Generalitat Valenciana i intentà reactivar la qüestió normativa del valencià (1995), Badia aconseguí que els romanistes reunits al congrés internacional de Palerm aprovessin una declaració adreçada al president de la Generalitat Valenciana en favor de la unitat de la llengua catalana; quan es negociava la constitució de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (2000), Badia es reuní a València amb Eduardo Zaplana, president de la Generalitat Valenciana, i amb Joan Rigol, president del Parlament de Catalunya: escoltà atentament les raons dels seus interlocutors, però no les avalà...

Després de tants serveis prestats —i aquests són només els més cridaners—, Badia fou successivament investit doctor *honoris causa* de les universitats d'Alacant, València i Jaume I de Castelló. S'ho havia guanyat a pols! Si ara he abusat de la vostra confiança extralimitant-me en la temàtica confiada, estic convençut que en comprendreu les raons. Ciència i passió o, dit en altres termes, filologia i compromís amb la nostra llengua són indissociables en Badia.

Moltes gràcies, estimadíssim Antoni Maria, pel vostre mestratge i pel vostre exemple. Enhorabona, família Badia, pel privilegi que heu tingut de compartir la seua companyia durant tants anys. Presidenta de la Secció Filològica, col·legues, amics i amigues, moltes gràcies per la vostra atenció.

ANTONI FERRANDO
Secció Filològica

BIBLIOGRAFIA

- ALARCOS LLORACH, Emilio. Ressenya a A. BADIA MARGARIT. *Gramàtica històrica catalana. Archivum*, II (setembre-desembre 1952), p. 433-435.
- BADIA I MARGARIT, Antoni Maria. *Gramàtica històrica catalana*. Barcelona: Noguer, 1951. [Versió catalana: *Gramàtica històrica catalana*. València: Tres i Quatre, 1981]
- *La formació de la llengua catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1981.
- «L'origen de la llengua catalana». A: *Els Països Catalans: un debat obert*. València: Tres i Quatre, 1984.
- *Les 'Regles de esquivar vocables' i la «qüestió de la llengua»*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1999.
- «Elogi de l'error. Confessions d'un filòleg octogenari». A: BADIA I MARGARIT, A. M. *Moments clau de la història de la llengua catalana*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2004a, p. 27-55.
- *Moments clau de la història de la llengua catalana*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2004b.
- «Els tres components de les *Regles de esquivar vocables*». *Estudis Romànics*, xxvii (2005), p. 211-218.
- «Vocabulari general i lèxics particulars». A: CASANOVA, E.; ECHENIQUE, M. T. (ed.). *El deler per les paraules: Les aportacions de Germà Colón a la romanística*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2008, p. 29-48.
- COLÓN, Germà. *Les 'Regles d'esquivar vocables': Autoria i entorn lingüístic*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2001.
- «Encara les *Regles d'esquivar vocables*». *Estudis Romànics*, xxvii (2005), p. 219-225.
- COLÓN, Germà; FERRANDO, Antoni. *Les 'Regles d'esquivar vocables' a revisió*. València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011.
- FERRANDO, Antoni. «La formació històrica del valencià». A: FERRANDO, A. (ed.). *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, VIII. Àrea 7. Història de la llengua*. València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 1989, p. 399-428.
- «Sobre l'autoria de les *Regles d'esquivar vocables*, encara». *Els Marges*, 70 (setembre 2002), p. 67-98.
- «Antoni M. Badia, científic exemplar, mestre generós». *Laudatio acadèmica*. A: BADIA I MARGARIT, A. M. *Moments clau de la història de la llengua catalana*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2004, p. 13-26.
- FERRANDO, Antoni. «Les *Regles d'esquivar vocables*: una qüestió d'història cultural, de filologia i de sociolingüística històrica». *Estudis Romànics*, xxvii (2005), p. 227-234.
- MOLL, Francesc de Borja. *Gramàtica històrica catalana*. Madrid: Gredos, 1952. [Versió

- catalana revisada per Joaquim Martí i Jesús Jiménez: *Gramàtica històrica catalana*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2006]
- SANCHIS GUARNER, Manuel. *Gramàtica valenciana*. València: Torre, 1950. [Reedició: *Gramàtica valenciana*. Edició crítica i estudi preliminar per Antoni Ferrando. Barcelona: Alta Fulla, 1993. (Documents de Filologia Catalana; 9)]
- Ressenya a A. BADÍA MARGARIT. *Gramàtica històrica catalana*. *Revista de Filologia Espanyola*, xxvii (1953), p. 260-264.
- VENY, Joan. «Dialectologie catalane». A: BADIA MARGARIT, A. M.; STRAKA, G. (ed.). *La linguistique catalane*. París: Klincksieck, 1973, p. 289-337.
- (coord.). «Palaestra. Debat a l'entorn de les Regles de esquivar vocables». *Estudis Romànics*, xxvii (2005), p. 201-242.